

-1-
ACC. NR. ....

3868

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Bomsländ Upptecknat av: —
Härad: Uppsala Adress: —
Socken: Ytterby Berättat av Aubrey Hallen
Uppteckningsår: 1838 i Kamrads

Uppteckningen rör

Det var en kvinna, som hade fått sitt barn förbytt av trollen. För att söka få igen sitt eget barn, sökte hon en gumma, som kallades "kloka Anna". Kloka Anna sade till kvinnan, att hon skulle koka gröt i ett äggskal. När kvinnan kom hem, satte hon sig att koka gröt på så sätt, som gumman hade sagt till henne att hon skulle göra. Under tiden hon gjorde detta, hade hon barnet i sitt knä, och när detta fick se vad modern gjorde, sade hon:

"Jag har sett 'milles skog' växa upp tre gånger, men aldrig har jag sett någon koka gröt i ett äggskal förr."

"Har du sett så mycket", sade kvinnan, "skall jag vär-

Bortbyting.

ma dig." Och så tog hon barnet för att kasta det i elden.

Men då kom trollet fram, nappade till sig sitt barn och lämnade kvinnans istället och sa till kvinnan:

"Du har mitt barn magert och eländigt, men jag har ditt barn tjockt och välmående."

24

Då jag en gång skulle gå till handelsboden i Håå och tog en genstig genom skogen, fick jag se en fint klädd kvinna, som jag aldrig sett förr, komma gående efter mig. Fast jag gick fort, vann kvinnan på mig och hade närapå hunnit upp mig, när jag nådde fram till ett plöjt fält, som jag skulle gå över. Fältet var plöjt i kors. När jag hade hunnit några steg ut på fältet, undrade jag var kvinnan blev av och vände mig om för att titta efter henne. Men då var hon försvunnen och jag fick inte se henne mera.

Kvinnligt
skogsväsen.

Min farfar bodde i S. Ljunga. En natt, när han var på hemväg från ett supkalas, mötte han en liten gubbe. Det var en lantmätare, som inte gjort rätt under livstiden. Lantmätaren frågade, om det var rätt, och farfar, som inte var riktigt nykter, lade i och svärja på att det inte var riktigt. Men då fick han en örfil, så att han föll omkull på vägen. Och när han sedan kom hem, blev han så sjuk, att han svävade mellan liv och död.

Lantmätare.

Ormar.

När jag var liten pojke, hade jag en afton varit efter mjölk. När jag skulle gå hem på kvällen, gick jag vilse i skogen. Där fick jag se en stor orm, som var mellan 8 och 10 fot lång. Den låg hopringlad på marken. Men då blev jag rädd och sprang min väg från ormen det fortaste jag kunde.

En annan gång gick jag genom samma skog. Då fick jag se en stor huggorm, som kom ringlande. Helt plötsligt kastade ormen sig om, bet sig i stjärten och rullade iväg som ett hjul med en ryslig hastighet.

Landskap: ..... Upptecknat av: .....

Härad: ..... Adress: .....

Socken: ..... Berättat av .....

Uppteckningsår: ..... Född år ..... i .....

Uppteckningen rör

På en plats, som kallas Udden, i Fagerhult, Göteryds socken, på östra stranden av Hängasjön, lär under stenåldern ha legat en herrgård, som hette Doranäs. Till gården hörde även ett kapell jämte begravningsplats. Gården låg på en plats, som ligger inom mina ägor. När jag odlade platsen hittade jag eldstäder med aska, skorstenar, uppförda av ohuggen gråsten och sammanfogade av lera. Allt detta kördes då bort. Dessa eldstäder skall ha varit i själva slottet. Herrgårdens brunn finns ännu kvar. På motsatta sjöstranden ligger Askenäs herrgård, som även enligt sägnen skall vara från stenåldern. När invånarna i respektive herrgårdar skulle besöka varandra, måste de

Doranäs

herrgård.

gå runt sjön. För att slippa denna långa omväg beslöt invånarna på Doranäs att bygga en bro tvärt över sjön till Askenäs. I sjön ligger några små holmar, som kallas Ärtholmarna, och över dessa skulle bron byggas. Det skulle gå till så, att man skulle fylla med sten. Så länge man var på grunt vatten, gick det bra, men när man kom ut på djupet, gick det inte längre på detta sätt. Arbetet avstannade, och någon bro blev aldrig byggd. När man odlade jorden, där Doranäs låg, hittades en stenyxa utan skaft samt en liten guldring.

Hällkista.

Vid Ekenäs i Göteryds socken har funnits en gammal jättagrav på en plats, där det nu är uppfört ett boningshus vid en bondgård. Stenkistan, som var av glata stenar, användes till grundmur, när huset byggdes. Graven var på samma plats, där byggningen nu står. Min far utförde stenarbetet, och till straff för att han icke lät graven vara i fred blev han fördärvad av värk i den ena armen, så att han inte kunde arbeta på länge. Dåvarande ägaren till gården, som lät bygga huset, tog sig av daga genom hängning.

Det var ett brudpar, som hade varit i Göteryd och blivit vigda. Hemvägen tog bröllopföljet över Hängasjöns is. När de kommo mitt ut på sjön, brast isen under dem, och de drunknade allesamman.

Många år senare var några arbetare sysselsatta med att bryta malm på en udde i sjön. En av arbetarna fann då brudkronan, som var av silver. På kvällen tog han den med sig hem och satte den på skämt på sin systers huvud och sade: "Den passar ju dig som om den varit gjord till dig." Men från den dagen blev systemen dövstum och förblev sådan till sin död, och hon levde i många år efter denna händelse.

Den hittade
brudkronan.

Småland
Sunnab.
Hamneå

3868

Bevillad av Anders, Karlsson
Fagurhult nr 2
Jön 1868
Götting
i Hamneå

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10

Då min mor på våren 1930 avlidit och blivit begravnen,
hade en bekant gumma varit på besök. Då hon skulle gå hem,
gick jag med och följde henne ett stycke på väg. Vägen följer
stranden av Hängasjön ett stycke. När vi kom ner till stranden,
fick vi se en stor, svart fågel på sjön ute vid Ärtholmarna.
Fågeln var stor som en gås, var alldeles kolsvart och hade
lång hals och en stor svart tofs på huvudet. Fågeln dök först
ner i vattnet en gång, men kom upp igen. Därefter dök han en
gång till och kom inte upp igen, ^{och/} fast vi stod kvar en lång
stund och tittade ut över sjön, fick vi inte se honom mera.
Det är ett sjörå, som håller till i sjön och som kan visa sig
i olika skepnader.

Sjörå.

I skogen vid Fagerhult såg ett par kvinnor, som var ute Lantmätare. och plockade bär, en liten gråklädd man med hatt på huvudet, som sprang omkring bland träden och hade mycket bråttom. Kvinnorna blev rädda och sprang från sina bärkorgar. Denne man är en lantmätare, som en gång mätt orätt. Till straff härför får han ingen ro i sin grav, utan får springa i skogen och mäta. Ofta om kvällarna har man hört hur det bankar i träden och en röst har sagt: "Det är rätt". - "Orätt", svarar då en annan röst.

- / -
3868

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12

Min morfar hade en gång varit i Älmhult och gick inte hem förrän sent på natten. När han gick genom en stor skog i Pjäteryds socken, fick han sällskap med ett troll, som kom fram ur skogen. Han vände då tröjan, så hade inte trollet makt att göra honom något ont. Trollet följde honom hela skogen igenom, och den var ganska lång. När han kom till ett ställe, som heter Nybygget, gick trollet in i ladugården, där det sedan slog och dånade. Trollet hade även ett läte, som det lät höra.

Troll.

I Bokelund, Hamneda socken, strax intill gården, finns en gammal jättegrav. På denna har varit ett stort röse av kullerstenar. Detta har emellertid blivit upplockat av gamla ortsbör, som nu är döda. De trodde, att det skulle finnas en skatt på gravens botten. När man vid grävningen kom ner till stenkistan, blev de sjuka och måste gå därifrån och lämna det arbetet. Kullerstenen som varit över, ligger uppkastad runtomkring.

Hällkista

Skatt.

Förr brukade det kolas i Sjuelta skogen. Kolarna hade rest en koja, där de bodde under tiden som de såg till milorna. Varje kväll kom en kvinna till dem i kojans och värmdes sig framför elden en stund, varefter hon åter försvann. Hon fortsatte att komma kväll efter kväll, utan att de kunde få reda på vem det var. Till slut träffade de en gammal gubbe, som sa, att det var skogssnuvan. Nästa kväll kom hon för att värma sig, sade en av kolarna något oförskämt till henne. Då försvann hon med ett hånskratt, så att det ekade i skogen, och sen såg man inte till henne mer.

Skogssnuvan.

-2
ACC. NR. 3868

Landskap: ..... Upptecknat av: .....
Härad: ..... Adress: .....
Socken: ..... Berättat av .....
Uppteckningsår: ..... Född år ..... i .....

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15

Uppteckningen rör

I Sjueltaskogen vid Hornsborg i Hamneda socken skall en man ha blivit överfallen och uppäten av ollonsvin. På platsen där detta hände, skall alla som gå förbi ~~der~~ offra en kvist eller gren, som kastas på rishögen, som blivit lagd där. Detta offer skall göras för att inte högen skall förminskas. Förr iakttog man alltid detta, då man gick förbi denna plats.

Då jag gick förbi där en gång, offrade jag en kvist, men en ung man, som var i mitt sällskap, sade blott några hånfulla ord och offrade ingenting. När vi hade gått några steg förbi, fick vi se ett fruntimmer stå vid en buske litet från vägen. Hon liknade en bekant flicka, som tjänade som piga på

Offerbål.

Skogssnuvan.

en gård i närheten. Vi gingo emot henne, mycket förvånade över att få se henne där. "Men se Lotta, är du här?" ropade vi. Men då vände hon ryggen till, och där var hon ihålig. Det var skogs-snuvan, som visat sig, därför att pojken inte offrat någon kvist på högen. När vi sedan gick vidare, hörde vi ett skallande skratt från skogen.

I S. Ljunga socken, nära Ivla by, finns det en plats, Skattedrake, som kallas Drakalidar. Där bor en drake, som vakar över en stor skatt. Denna drake kan förvandla sig till allt möjligt. Men han visar sig endast för dem, som inte känner till vad man har att göra, när man får se någonting.

En gång kom ett par män och gick förbi. Den ene av dem fick då se en barnlikkista, som stod tvärt över vägen på Drakalidar. Men den andre såg ingenting. När man kom fram till platsen, där kistan stod, försvann den. Den som hade sett den, talade nu om det för sin ~~kamrat~~. Denne sade då till honom: "Du skulle ha kastat stål över den, så hade skatten varit vår, för det var draken som var ute och solade sina pengar."

När jag hade varit i Håå en kväll efter mjölk och skul- Skogsväsen.
le gå hem, mötte jag strax intill en bäck en liten gubbe, som
inte räckte mig längre än till knäna. Gubben hade svart, spet-
sig mössa, svart hår, stora ögon och händerna var dubbelt så
stora som vanliga manshänder. Kläderna var mörka. Strax efter
det jag hade mött gubben, föll jag ner i bäcken och slog ut
all mjölken. När jag efter mycket besvär åter kom upp på vä-
gen, orkade jag endast gå några steg i sänder. Svetten rann
av mig, och det kändes värre än om jag haft en tung börda att
bära. Det var gubben jag fick bära, han hade satt sig upp på
ryggen på mig, när jag föll i bäcken. Fast jag hade bara en
liten bit väg att gå hem, hade jag göra från klockan tio på
kvällen till morgonen grydde, innan jag nådde hem, dödstrött
och nerstämd.

Smil
Göttyd om
Sammets lid

3868

När jag var barn, var jag en gång tillsammans med några andra barn och badade i Hängasjön. Då fick vi se något som liknade en kalv utan hårbeklädnad ligga på en stor sten ute i sjön. Barnen var nyfikna att se, vad det var, och sprang mot det underliga djuret. Men då hoppade kalven ner från stenen och började simma mot barnen. Då blev vi rädda och sprang i land. När vi sedan vände oss om och såg utåt sjön efter kalven, var han försvunnen och syntes inte mer till. Det var näcken, som uppträdde i skepnad av en kalv för att locka barnen till sig.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19

Näcken i
kalvgestalt.

Hammede

3808

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

20

Då jag en gång skulle gå bort, såg jag en stor, svart orm, som låg tvärt över vägen vid Håå. Ormen hade huvudet vid ena sidan av vägen och stjärten vid den andra, och han var så tjock som ett människolår. På ryggen hade han man som en häst. Jag stampade i vägen med foten och försökte få bort honom, så jag kunde få komma fram, men ormen blev liggande kvar. Jag måste sätta mig på en sten och vänta, tills ormen själv ville flytte på sig. Till slut kröp också ormen sin väg. Han kröp ut genom en gårdesgård vid sidan av vägen. När han kröp genom gårdesgården, bräcktes stavrarna som om de hade varit tändstickor.

Jätteorm.

Landskap: ..... Upptecknat av: .....
Härad: ..... Adress: .....
Socken: ..... Berättat av .....
Uppteckningsår: ..... Född år ..... i .....

21

Uppteckningen rör Trollkäringar och virvelvindar.

Vid Huvudmossen på nordvästra sidan av Hängasjön steg det upp en stark virvelvind, som gick över sjön fram till Fagerhult. Där ryckte den i en trädgård upp flera fruktträd, lyfte taket av en källare och kastade det långt bort. Därefter fortsatte virvelvinden till Bårshult, där den tog en ladugårdsbyggnad och kastade ut i Bårsjön. En flicka, som stod ute på en gård, där virvelvinden drog fram, blev kastad in under några vagnar och bråte i en port, så att hon måste hjälpas därifrån. Virvelvinden fortsatte sedan i sydostlig riktning. Tätt invid Osby i Skåne fann man sedan en stor käring, som låg död tvärs över vägen. Man trodde, att hon hade varit i virvelvinden.

Käringen var så stor att två män icke orkade lyfta henne. Man måste vara flera stycken, när hon skulle lyftas upp på vagnen och forslas därifrån och begravas. Hon blev nergrävd i en skogsbacke strax intill platsen där man hade hittat henne.

22

När det steg upp en virvelvind på ett annat ställe, befann sig just en soldat i närheten. Han kastade sin kniv i virvelvinden, och då försvann kniven. Några år senare kom han att resa till finska lappmarken. Där kom han in på ett ställe för att tigga sig litet mat. Gumman dukade fram åt honom och lade då även fram hans kniv. Hon frågade honom, om han mindes, när han kastade den. "Den träffade mig här i sidan", sade hon och visade märket. Soldaten fick igen sin kniv, och gumman sade vidare till honom: "Vi är tvungna att fara omkring på detta sätt i virvelvindar och skaffa oss vårt uppehälle."

För flera hundra år sedan fanns det ett stort slott som hette Doranäs, i Göteryds socken, Fagerhults by. Det låg på en plats, som kallas Udden, belägen på östra stranden av Hängasjön. Detta slott skall med invånare och allt övrigt, som fanns i slottet, ha sjunkit i sjön. Vid lugn och klar väderlek kan man ännu skymta tornspitan i djupet.

Det till slottet hörande kapellet, som stod längre inåt land, följde ej med i djupet, utan har förfallit av sig själv. Omkring kapellet fanns förr gravfält och gravkullar, men dessa ha blivit jämnade med marken, när platsen blev uppodlad.

Doranäs

herrgård